

ประโยค ป.ธ. ๓
ปัญหา บาลีไวยากรณ์
สอบ วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๕๖

---

๑. คำต่อไปนี้ คือ อภิตถเรถ, ปุณณ, สักโก, จิรพุปวาสิ, อทุโธ ประกอบ
สังโยคถูกหรือผิด ถ้าผิดจงแก้ไขให้ถูก และบอกด้วยว่าถูกหรือผิดเพราะ
อะไร ฯ
๒. อาเทศสนธิกริโยปกรณ ในสนธิทั้ง ๓ อย่าง มีลักษณะต่างกันอย่างไร ฯ
คำว่า สเจ + อยิ, อยตุตฺ + เต, ปุริติ + เอว เมื่อประกอบสนธิแล้ว ได้รูป
เป็นอย่างไร ฯ
๓. อุปสัค กับ นิบาต มีลักษณะต่างกันอย่างไร ฯ เพราะเหตุไร จึงเรียกว่า
อพยยศัพท์ ฯ
๔. กิริยาอาขยต และกิริยาภิตก ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ฯ จงแจก
พुरु ธาตุ (ในความตรัสรู้) ด้วยวิภัตติหมวดปัญจมี เฉพาะปรัสสบท มาดู ฯ
๕. ศัพท์ต่อไปนี้ คือ นิสุสาย, อารทฺโธ, สาติกฺเขตตฺปาติกา (อิตฺติ), ปมาโท,
ภิกฺขุจาโร (จานน) ลงปัจจัยอะไร ฯ เฉพาะที่เป็นนามภิตก จงตั้งวิเคราะห์
มาด้วย ฯ
๖. สมาสอะไรบ้าง นิยมบทปลงเป็นนปุงสกสิงค์ เอกวจนะอย่างเดียว ฯ
จะทราบได้อย่างไรว่า เป็นสมาสไหน ฯ อกฺสลกมฺมกรณ เป็นสมาสอะไรบ้าง
จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ฯ
๗. ตทฺสสฺตติตฺทิตฺต มีปัจจัยเท่าไร ฯ อะไรบ้าง ฯ ชานปทา (ภิกฺขุ), พลวา
(ปุริโธ), เวสารชฺช ลงปัจจัยอะไร ฯ ในตฺทิตฺตไหน ฯ จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

ให้เวลา ๓ ชั่วโมง.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหา บาลีไวยากรณ์

๑. คำต่อไปนี้ คือ **อภิตุทธ** ประกอบสังโยคผิด เพราะพยัญชนะที่ ๓ ใน ต วรค คือ ท จะซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๒ ไม่ได้ เพราะไม่เป็นไปตามหลักการซ้อนพยัญชนะสังโยคที่ว่า พยัญชนะวรคทั้งหลาย พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรคของตนได้ ประกอบสังโยคถูกแก้เป็น **อภิตุทธ** เพราะพยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรคของตนได้

ปฺลฺณฺ ประกอบสังโยคผิด เพราะพยัญชนะที่ ๕ ใน จ วรค คือ ฌ จะซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๕ ใน ฎ วรคไม่ได้ เพราะต่างวรคกัน ไม่เป็นไปตามหลักการซ้อนพยัญชนะสังโยคที่ว่า พยัญชนะที่ ๕ สดวรค ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรคของตนได้ทั้ง ๕ ตัว ยกเว้นเสียแต่ ง ซึ่งเป็นตัวสะกดอย่างเดียว มิได้มีสำเนียงภาษาบาลี ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้ ประกอบสังโยคถูกแก้เป็น **ปฺลฺณฺ** เพราะ ฌ อยู่หลัง จึงต้องซ้อน ฌ ได้ หรือแก้เป็น **ปฺลฺณฺ** เพราะ ฌ เป็นตัวสังโยคตัวตามจึงต้องเป็น ฌ

สฺคโ ประกอบสังโยคผิด เพราะไม่แปลงนิกคหิตเป็นพยัญชนะที่สุควรค ในเมื่อมีพยัญชนะวรคอยู่หลัง ประกอบสังโยคถูกแก้เป็น **สฺคโ** เพราะ ค อยู่หลัง จึงต้องอาเทศนิกคหิตเป็น ง

จิริพฺวาสิ ประกอบสังโยคผิด เพราะถ้าพยัญชนะวรคอยู่หลัง ให้อาเทศนิกคหิตเป็นพยัญชนะที่สุควรค ประกอบสังโยคถูกแก้เป็น **จิริพฺวาสิ** เพราะ ป อยู่หลัง จึงต้องอาเทศนิกคหิตเป็น ม หรือแก้เป็น **จิริพฺวาสิ** เพราะ ป เป็นพยัญชนะที่ ๑ ตัวสังโยคต้องเป็นพยัญชนะที่ ๑ คือ ป เท่านั้น

อทุโ ประกอบสังโยคผิด เพราะพยัญชนะต่างวรคซ้อนหน้ากันไม่ได้ ประกอบสังโยคถูกแก้เป็น **อทุโ** เพราะพยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรคของตนได้ ๆ

๒. อาเทศสนธิกิริโยปกรณ ในสนธิทั้ง ๓ อย่าง มีลักษณะต่างกันอย่างนี้ คือ อาเทศสระสนธิ หมายถึงการแปลงสระเป็นพยัญชนะ ตัวอย่าง เช่น ปฏิสนธิจารวุตติ-อสุต เป็น ปฏิสนธิจารวุตยสุต

อาเทศพยัญชนะสนธิ หมายถึงการแปลงพยัญชนะเป็นพยัญชนะ ตัวอย่างเช่น อิติ - เอว เป็น อิจฺเจว

ส่วนอาเทศนิคคหิตสนธิ หมายถึงการแปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะ ตัวอย่างเช่น ฌมฺ - จเร เป็น ฌมฺมฺจเร ฯ

สเจ + อยฺ เมื่อประกอบสนธิแล้วได้รูปเป็นอย่างนี้ คือ สจายฺ, สเจยฺ, สเจอยฺ

อยุตฺ + เต เมื่อประกอบสนธิแล้วได้รูปเป็นอย่างนี้ คือ อยุตฺตฺนฺเต, อยุตฺเต

ปฺรติ + เอว เมื่อประกอบสนธิแล้วได้รูปเป็นอย่างนี้ คือ ปฺรติเยว, ปฺรเตว, ปฺรติเอว, ปฺรจฺเจว, ปฺรติเรว ฯ

๓. อุปสัค กับ นิบาต มีลักษณะต่างกันอย่างนี้ คือ อุปสัค สำหรับใช้นำหน้านามและกิริยาให้วิเศษขึ้น เมื่อนำหน้านามมีอาการคล้ายคุณศัพท์ เมื่อนำหน้ากิริยา มีอาการคล้ายกิริยาวิเศษนะ

ส่วนนิบาตนั้น สำหรับใช้ลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กิริยาศัพท์บ้าง บอกกาลปนะ กาล เป็นต้น

เพราะเป็นศัพท์ที่จะแจกด้วยวิภัตติทั้ง ๗ แปลงรูปไปต่าง ๆ เหมือนนามทั้ง ๓ ไม่ได้ คงรูปอยู่อย่างเดียว จึงเรียกว่า อัพยศัพท์ ฯ

๔. กิริยาอาขยต และกิริยากิตก์ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ กิริยาอาขยต ประกอบด้วยเครื่องปรุง ๘ อย่าง คือ วิภัตติ กาล บท วจนะ บุรุษ ชาติ วาจก ปัจจัย

ส่วนกิริยากิตก์ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ วิภัตติ วจนะ กาล ชาติ วาจก ปัจจัย เหมือนอาขยต ต่างแต่ไม่มีบทและบุรุษเท่านั้น ฯ

แจก พุทธ ชาติ (ในความตรัสรู้) ด้วยวิภัติหิมวคปัญญาณี เฉพาะปรัสสบท ดังนี้

ปฺริส.	เอก.	พหุ.
ป.	พฺชฺฌตฺ	พฺชฺฌนตฺ
ม.	พฺชฺฌ, พฺชฺฌาหิ	พฺชฺฌถ
อุ.	พฺชฺฌามิ	พฺชฺฌาม

๕. ศัพท์ต่อไปนี้ คือ นิสุตตาย ลงตฺนนาทิจัจจย

อารทฺุโธ ลง ต ปัจจย

สาลิกฺเขตฺตปาติกา (อิตฺถิ) ลง ฌวุ ปัจจย วิ. สาลิกฺเขตฺตํ ปาเลตฺติ
สาลิกฺเขตฺตปาติกา (อิตฺถิ)

ปมาโท ลง ฌ ปัจจย วิ. ปมชฺชนํ ปมาโท หรือ วิ. ปมชฺชติ เตนาคิ
ปมาโท

ภิกฺขุจาจารย์ (จานํ) ลง ฌ ปัจจย วิ. ภิกฺขุขาย จรฺนติ เอตฺถาคิ ภิกฺขุจาจารย์
(จานํ) ฯ

๖. สมาสที่นิยมบทปลงเป็นนปฺงสกลิงค์ เอกวจนะอย่างเดียว มี ๓
คือ สมาหารทิกฺุสมาส ๑ สมาหารทวันทวสมาส ๑ อพยฺยิภาวสมาส ๑ จะทราบ
ได้ดังนี้ คือ

สมาหารทิกฺุสมาส นิยมสังขยาเป็นบทหน้า บทหลังเป็นประธาน
ตัวอย่างเช่น ปญฺจ อินฺทฺุริยานิ ปญฺจินฺทฺุริยํ อินฺทฺุริยํ ๕

สมาหารทวันทวสมาส นิยมนามนามตั้งแต่ ๒ บทขึ้นไป ท่านย่อเข้า
เป็นบทเดียวกันและเป็นบทประธานทั้งสิ้น ตัวอย่างเช่น สมฺโถ จ วิปฺสุสฺนา จ
สมฺถวิปฺสุสฺนํ สมถะด้วย วิปฺสุสฺนาด้วย ชื่อสมถะและวิปฺสุสฺนา

ส่วนอพยฺยิภาวสมาส นิยมอุปสรรคหรือนิบาตเป็นบทหน้า และใช้เป็น
บทประธานแห่งบทหลัง ตัวอย่างเช่น นครสฺสุต สมฺปิ อฺุปนฺคริ ที่ไกล้เคียง
แห่งเมือง ชื่อไกล้เมือง ฯ

อกุศลกมฺมกรรม เป็นกัณฐิ์ต้ปฐิสสมาส มี นบุพพท กัมมชารยสมาส วิเสสน
 บุปพพท กัมมชารยสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

น.บุพ.กัม.วิ. น กุสลํ อกุสลํ

วิ.บุพ.กัม.วิ. อกุสลํ กมฺมํ อกุสลกมฺมํ หรือ วิ. อกุสลญจ ตํ กมฺมญจาทิ
 อกุสลกมฺมํ

จ.ต้ป.วิ. อกุสลกมฺมสุส กรรมํ อกุสลกมฺมกรรมํ ฯ

๗. ตทิสส์ตติตทิต มีปัจจัย ๕ ตัว ๆ คือ วิ, ส, สี, อิก, อี, ร, วนตุ,
 มนตุ, ณ ฯ

ชานปทา (ภิกฺขุ) ลง ณ ปัจจัย ในราชาทิตทิต ฯ วิเคราะห์ว่า ชนปเท
 วสนุตีติ ชานปทา (ภิกฺขุ) ฯ

พลวา (ปุริโส) ลง วนตุ ปัจจัย ในตทิสส์ตติตทิต ฯ วิเคราะห์ว่า
 พลํ อสุส อตุติติ พลวา (ปุริโส) ฯ

เวสารชฺชํ ลง ณฺย ปัจจัย ในภาวตทิต ฯ วิเคราะห์ว่า วิสารทสุส
 ภาโว เวสารชฺชํ ฯ